

рух виступав вагомим чинником трансформації суспільної свідомості у контексті російського модерного націєтворення. Змагання поляків за відновлення втраченої державності виступили каталізатором імперського ментального картографування Правобережної України як власного простору ідентичності. Конкуренція польського національного й імперського проектів у регіоні вплинула на еволюцію суспільної свідомості в російському офіційному та громадському дискурсі, а також на формування власне російського національного проекту упродовж XIX ст. Наслідками цієї трансформації стали генезис імперського патріотизму і націоналізація суспільної свідомості, що сприймала польський національний рух українських теренах наприкінці XIX ст. як загрозу російським національним інтересам на споконвічних російських територіях.

¹ Myller A. Ymperyia Romanovykh y natsyonalizm: Osse po metodolohy ystorycheskoho yssledovanyia – M., 2008. – S. 33-35.

² Valitskiy A. Try patriotyzmy // Natsionalizm: Antologhiia / Uporiad. O. Protsenko, V. Lisovyi. – K., 2000. – S. 724-767; Vandykh P. Tsina svobody. Istoriia Tsentralno-Skhidnoi Evropy vid Serednovichchia do sohodennia – K., 2004; Deivis N. Bozhe ihryshche: istoriia Polshchi – K., 2008; Shporliuk R. Formuvannia modernykh natsii: Ukraina – Rosiia – Polshcha. – K., 2013.

³ Bazhenova S. Vid romantyzmu do realizmu. «Ukrainska shkola» v polskii literatury 20 – 90-kh rokiv KhIKh st.: etapy diialnosti, istoriia Ukrainy v tvorchosti yii predstavnykiv. – Kam'ianets-Podilskiy, 2009; Bovua D. Hordyev uzal Rossyiskoi ympery: Vlast, shliakhta y narod na Pravoberezhnoi Ukrainy (1793–1914) – M., 2011; Buravskiy O. Hromadska diialnist polskoi intelihentsii Volyni, yii vnesok v ukrainsku i yevropeisku nauku u druii polovyni KhIKh – na pochatku KhIKh st.: Elektronnyi resurs – Rezhym dostupu: <http://eprints.zu.edu.ua/3602/1/Buravskiy.pdf>;

Hud B. Zahybel Arkadii: etnosotsialni aspekty ukrainsko-polskykh konfliktiv XIX – pershoi polovyny XX st. – Lviv, 2006; Polishchuk Yu. Natsionalni menshyny Pravoberezhzhia Ukrainy u konteksti etnichnoi polityky Rosiiskoi imperii (kinets XVIII – pochatok KhIKh st.): Elektronnyi resurs – Rezhym dostupu: http://www.ipiend.gov.ua/img/monograph/file/naz_menshyny_site_154.pdf; Sinkevych Ye.H. Krakivska istorychna shkola v polskii istoriohrafii – Mykolaiv, 2010; Shcherbak N.O. Natsionalne pytannia v politytsi tsaryzmu u Pravoberezhnii Ukraini (kinets KhVIII – pochatok KhIKh st.). – K., 2005.

⁴ Zemskyi Yu.S. Polska, rosiiska ta ukrainska elita v zmahaniakh za Pravoberezhnu Ukrainu seredyi KhIKh st. – Khmelnytskyi, 2011.

⁵ Karamzyn N.M. Mnenye russkoho hrazhdanyna: Elektronnyi resurs – Rezhym dostupu: http://dugward.ru/library/karamzin/karamzin_mnenie_russkogo_grajdanina.html

⁶ Portnov A. Chas vidkrytykh mozhlyvostei: polski memuarysty pershoi tretyny KhIKh st. pro naselennia vkluchenykh do Rosiiskoi imperii oblastei kolysnoi Rechi

Pospolytoi [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/440Portnov.pdf>

⁷ Naividomishymy byly konstytutsiini proekty M. Ohynskoho, A. Chartoryiskoho. – Dyv. pro tse: Hraf M. Ohynskiy y eho otnoshenye k ymperatoru Aleksandru Pavlovychu. Yz zapysok hrafa Ohynskoho // Russkiy arkhiv. – 1874. – № 3. – S. 637-709; Vneshniaia polytyka Rossyy KhIKh y nachala KhIKh v. Seryia 1 / Red. kol.: A.L. Narochnytskyi (otv. red.) y dr. – M.: Polytyzdat, 1972. – T. 8 (mai 1814 – noiabr 1815 h.) – 780 s.

⁸ Karamzyn N.M. Mnenye russkoho hrazhdanyna: Elektronnyi resurs – Rezhym dostupu: http://dugward.ru/library/karamzin/karamzin_mnenie_russkogo_grajdanina.html

⁹ Vosstanye dekabrystov: Materyaly. Dokumenty. – S. 283.

¹⁰ Deivis N. Bozhe ihryshche: istoriia Polshchi – S. 474.

¹¹ Zemskyi Yu. Vkaz. pratsia. – S. 57.

¹² Myller A. Ymperyia Romanovykh y natsyonalizm... – S. 88-89.

¹³ Tam samo. – S. 93.

¹⁴ Myller A. Vkaz. pratsia. – S. 154-155.

¹⁵ Tam samo. – S. 156.

¹⁶ Tam samo. – S. 158.

¹⁷ Tam samo. – S. 162.

¹⁸ Zemskyi Yu. Vkaz. pratsia. – S. 186. – C. 186.

¹⁹ Tam samo. – S. 188.

²⁰ Vandykh P. Tsina svobody ... – C. 230.

УДК[94(438):329.73-055.2

© Ірина Левчук
(Рівне)

ЄВРЕЙСЬКІ ЖІНОЧІ ОРГАНІЗАЦІЇ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

У статті аналізується питання особливостей формування єврейського жіночого руху в Другій Речі Посполитій. Його постання й діяльність проаналізовано шляхом розкриття статутних документів. Розглянуто основні віхи діяльності окремих благодійних, спортивних та іншого роду організацій. Визначено роль лідерів у розвитку та активній діяльності жіночих організацій. З'ясовано роль єврейських жіночих організацій в громадському житті міжвоєнної Польщі.

Ключові слова: єврейські жіночі організації, Друга Річ Посполита, Ерец-Ізраель, антисемітизм, сіонізм, статут.

И. Левчук
(Ровно)

ЕВРЕЙСКИЕ ЖЕНСКИЕ ОРГАНИЗАЦИИ В ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ ВТОРОЙ РЕЧИ ПОСПОЛИТОЙ

В статье анализируются вопросы особенностей формирования еврейского женского движения во Второй Речи Посполитой. Его

возникновение и деятельность проанализированы путем раскрытия уставных документов. Рассмотрены основные вехи деятельности отдельных благотворительных, спортивных и другого рода организаций. Определена роль лидеров в развитии и активной деятельности женских организаций. Выяснена роль еврейских женских организаций у общественной жизни межвоенной Польши.

Ключевые слова: еврейские женские организации, Вторая Речь Посполитая, Эрец-Исраэль, антисемитизм, сионизм, устав.

I. Levchuk (Rivne)

JEWISH WOMEN ORGANIZATION IN PUBLIC LIFE IN THE SECOND POLISH REPUBLIC

There were investigated the main particular vectors of the Jewish feminine organization's appearance in the Second Commonwealth of Poland in our research work. While working on the topic we have analyzed the most important statutory declarations. We have considered the main algorithms of charity, sport and other women's alliances in the article. There were denoted the most important tasks of Jewish women's organizations and the role of political leaders for the feminine alliances in our research work.

The main assignment for all nations, which existed in the interwar Eastern Europe, was to recover the national liberation. It must be admitted that Jewish women's alliances tried to resurrect customs, traditions and national liberation. In 19–20 century their activity was the most prominent example of the statement mentioned above.

The interwar period should be characterized by Zionism development, where lots of young Jewish people were involved. The main goal of the youth was to resurrect Jewish state in Palestine. One of the countries where this trend is particularly noticeable – Second Polish Republic. The Jews were the second (after Ukrainian) national minority in this country.

Polish-Jewish political relations were really complicate. The Polish-Ukrainian war of 1918 and 1919 was the main reason for the formation of Ukrainian-Jewish political alliances in the future. After Battle of Lemberg (Lwow pogrom in 1918) Jewish people tried to support the idea of Ukrainian people to create an independent state. It did not happen. It must be mentioned that in 1930-th Jewish and Ukrainian people suffered from totalitarianism.

Key words: The Second Polish Republic (II Rzeczpospolita), the Land of Israel (Eretz Yisrael), anti-semitism, zionism, statute.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.
Розвиток єврейського жіночого руху на сьо-

годні мало відображений у працях українських учених. Дослідження історії євреїв, у яких представлено інформацію про умови формування жіночого руху в міжвоєнній Польщі, знаходимо у працях М. Гона¹ та Б. Лентохи². Важливими для нас є праці про сіоністський рух у середовищі єврейок О. Козерода³, наукові розвідки Я. Хонігсмана⁴, який розкрив головні віхи історії євреїв України.

Означений статус-кво дозволяє стверджувати те, що питання сутності й особливостей єврейського жіночого руху, його ролі та місця в громадсько-політичному житті на західноукраїнських землях досі залишаються поза полем уваги вітчизняних дослідників.

Учені Польщі більш послідовні у вивченні єврейського жіночого руху. З-поміж них – Т. Чайковські⁵, Я. Лісек⁶, Т. Дроздек-Малолепша⁷.

Метою нашої статті є з'ясування особливостей формування та діяльності єврейських жіночих товариств у Другій Речі Посполитій і на західноукраїнських землях зокрема.

Виклад основного матеріалу. З-поміж новоутворених держав повоєнного світу – Друга Річ Посполита. Одна з її особливостей – поліетнічність та декларування принципів гуманізму в питанні захисту прав національних меншин. Більшість серед них, згідно з переписом 1921 р., складали українці (16%) та євреї (10%)⁸.

У 1919 р. між державами Антанти і Польщею підписано т. зв. «Малий Версальський трактат» (МВТ) або «Договір про національні меншини». Низка його статей зобов'язувала новоутворену державу надати національним меншинам політичні і громадянські права, впровадити територіальне та національне самоврядування.

Окремими статтями Малуго Версальського договору від 28 червня 1919 р. визначено права євреїв. Так, напр., стаття 11 окреслювала механізм, який мав сприяти дотриманню ними приписів юдаїзму, зокрема – святкування суботи (т. зв. шабат). Однак ці положення не звільняли євреїв, як і інших громадян Польщі, від виконання громадянських обов'язків у час проходження військової служби та захисту держави.

Малий Версальський договір гарантував забезпечення прав та свобод усім громадянам Польщі незалежно від раси, мови та релігії⁹. Незважаючи на доволі обмежений характер договору у єврейському питанні, він все ж

створив певні основи для впровадження національно-культурної автономії євреїв Польщі. Проте, як засвідчив час, її так ніколи в цій країні реалізовано не було.

Наступним важливим правовим документом, що визначав права й обов'язки громадян, стала Конституція Другої Речі Посполитої, що ухвалена 17 березня 1921 р. В ній, поряд із задекларованим правом національних меншин на використання ними рідної мови і культури, було формалізовано їх право об'єднуватись у союзи, відкривати власні релігійні та освітні заклади (ст. 110); всі громадяни Польщі проголошувались рівними перед законом (ст. 96)¹⁰. Згодом, у 1924 р., цю статтю онституційний суд трактував як таку, що скасовувала всі обмеження громадянських прав жінок¹¹.

У Польщі жінкам виборче право надано в 1918 р., що стало проявом демократичності суспільства. Свідченням нових тенденцій у суспільно-політичному житті держави стало й представництво жінок в органах влади та управління.

Такі інновації відповідали духу лібералізму держав, що поставали на тлі завершення Першої світової війни. Водночас маємо підстави стверджувати, що надання жінкам громадянського рівноправ'я та їх залучення в управлінські структури (відсоток жінок серед держслужбовців був незначним)¹² стали й безпосереднім наслідком діяльності жіночих організацій.

Фокусуючи увагу на проблемі громадянського рівноправ'я в Польщі, варто враховувати факт етнічної сегментації її населення. Адже вона була не тільки національно гетерогенною, а й успадкувала від тих держав, території якої сформували державне «тіло» Другої Речі Посполитої, низку специфічних правових норм. Зокрема тих, які дискримінували євреїв.

Так, на відміну від інших національних меншин, жінки-єврейки до 1927 р. були позбавлені виборчого права. Це зумовлено тим, що до цього часу в Польщі діяло австрійське законодавство, згідно з яким виборчим правом у єврейській общині користувались лише платники общинного податку і особи, зрівняні з ними¹³.

Така гендерна дискримінація не завадила єврейським жінкам займати активну громадянську позицію. Частина з них, спираючись на положення ст. 110 Конституції Польщі,

брала активну участь у створенні різноманітних національних товариств.

Останні стали складовими єврейського національного табору й, враховуючи численні течії в ньому, відображали «параметри» громадсько-політичного структурування євреїв Польщі. Жіночий рух у ній був представлений різними напрямками: від ортодоксально-релігійного (напр., організація «Бнос-Агудас Ізраель») до сіоністського (скажімо, «Гурток єврейських жінок»).

З-поміж єврейських жіночих організацій, котрі сповідували сіоністську мету, найбільш відомими були: «Спілка єврейських жінок» (*Związek Kobiet Żydowskich, ZKZ*), «Жіноча міжнародна сіоністська організація» (*Womens International Zionist Organization, WIZO*) та «Коло єврейських жінок» (*Kolo Kobiet Żydowskich*).

Статутні документи «Спілки єврейських жінок» зареєстровано владою 30 серпня 1927 р. [15, с. 149]. Її статут визначав, що метою діяльності Спілки є розвиток національної культури, захист прав жінок, охорона національних, економічних та професійних інтересів її членів, але основним завданням визначалась допомога емігрантам, які виїжджають до Палестини. Задля досягнення вищеперелічених цілей «Спілка єврейських жінок» мала намір проводити конференції, створювати бібліотеки та читальні, видавати брошури та листівки, відкривати каси для медичної та правової допомоги учасницям¹⁴.

Польський історик Т. Чайковські, котрий розкрив діяльність названої Спілки у Любліні (тамтешній її осередок очолювала відома сіоністка Белла Добжинська), оперує даними про діяльність опікунського закладу для дітей «*Ognisko*», котре впродовж 1927–1939 рр. допомагало дітям із малозабезпечених сімей і надало допомогу сотням неповнолітніх громадян Польщі. Автор зазначає, що така діяльність Спілки була відповіддю на виклик часу і обставинам¹⁵.

«Спілка єврейських жінок» існувала в багатьох містах і містечках Західної України. Зокрема, з 1925 р. її осередки діяли у Львові та Рівному. У першому, напр., 23 січня єврейські жінки звернулися до старости міста з проханням дозволити діяльність осередку вищеназваної Спілки. Стрижневими завданнями в її статуті є підвищення культурного рівня єврейського жіноцтва, покращення його економічного становища, а також опіка над дітьми.

З-поміж рівнянок, які засновували осередок «Спілки єврейських жінок», відомі Суламіс Пісюк, Хая Сандберг, Рухля Бернштейн, Естер Ходорова та інші (всього 13 осіб)¹⁶.

«Спілка єврейських жінок» була складовою частиною Міжнародної жіночої сіоністської організації (аббревіатура від її назви англійською – WIZO). Її статут визначав, що до складу цієї організації могли входити як фізичні, так і юридичні особи.

Міжнародна жіноча сіоністська організація здійснювала роботу, що мала сприяти емансипації єврейок у різних сферах суспільного життя. Зокрема, вона прагнула покращити становище жінок в Агудас Ізраель (термін, який використовували євреї до створення в 1948 р. їхньої національної держави) та країнах проживання (отже – й у Польщі), сприяти зростанню рівня їхньої освіченості, проводити роботу у сфері соціального забезпечення.

Історія WIZO розпочалась 7 липня 1920 р. у Великобританії. У 1920–1930-х рр. її осередки постали по всій Європі, зокрема – в Польщі. Так, станом на 1931 р. членами цієї організації було 35 тис. осіб у всіх частинах світу¹⁷.

Серед воєводств, де активно діяли осередки WIZO, – Львівське. У 1930–1931 рр. осередок у Львові, що співпрацював з відділами WIZO у Варшаві, Кракові та Лодзі й підпорядковувався безпосередньо Лондонському керівництву, очолювала Ада Рейхенштейн. Львівська організація поділялася на декілька секцій (відповідно до напрямів основних завдань, які сповідувала WIZO). А саме: секцію опіки над молоддю в Палестині та Галичині; пропаганди та організації інформування; культурну та спортивну секції. У звіті організації за 1930/1931 рр. зазначено, що завдяки інтенсивній роботі пропагандистської секції кількість учасників WIZO у Львові становить 550, а лютий офіційно визнано місяцем товариства. Пропаганді відводилась досить важлива роль: у 1931 р. було надіслано 890 листів, резолюцій, брошур, газет (отриманих з Лондона) до 60 місцевостей (у т. ч. і за кордон). Завданням львівського відділу пропаганди було залучити до громадської активності жіноцтво, що проживало у провінції, пробудити в ньому національну самосвідомість, сприяти зростанню його культурного рівня. Загалом, станом на 1931 р., у Львівському воєводстві налічувалось 11 провінційних і 3 молодіжних групи WIZO. Найбільшими осередками Міжнародної жіночої сіоністської

організації на західноукраїнських землях у той час були дрогобицький (267 членкинь), станіславський (250 осіб), перемишлянський (200 осіб), калуський (120 членкинь), тернопільський та коломийський (відповідно 110 та 100 членів)¹⁸. У фінансовому звіті WIZO за 1929/1931 рр. найбільше видатків займає відправлення контингенту в Лондон – 9657 зл., опіка над бажаними виїхати в Палестину – 8337 зл., пропаганда – 1223 зл., адміністративні витрати – 3563 зл.¹⁹ Таким чином, мета товариства залучити до своїх лав єврейську молодь та сприяти її виїзду до Палестини львівським відділом досить вдало реалізовувалась.

Чи не єдина організація жінок-єврейок, яка діяла на західноукраїнських землях ще до початку Першої світової війни, – «Коло єврейських жінок» (Kolo Kobiet Zydowskich). Вона вирізнялася з-поміж інших організацій єврейок також тим, що у лавах цієї організації об'єднувалася винятково інтелігенція.

Імовірно, «Коло єврейських жінок» у Львові постало на початку ХХ ст. У 1907 р., коли його очолювала Роза Мельцєрова, ця організація внесла зміни до свого статуту. Наступні принципові зміни в нього внесені через кілька десятиліть. У 1935 р. в своєму статуті «Коло єврейських жінок» задекларувало аполітичність організації та визначило її найактуальніші цілі: сприяння підвищенню освітнього рівня та культури жінок, їхній співпраці [7, с. 41].

У той час львівський осередок «Кола єврейських жінок» очолювала Діна Карлова, громадська активність якої суттєво сприяла поступу організації. Зокрема, вона започаткувала організацію осередків самоосвіти, закликала членів Кола до вивчення єврейської історії та літератури, сприяла відкриттю притулку для дівчат-сиріт імені Рози Мельцєрової. Особливістю цього закладу, відповідно до вимог Д. Карлової (яка стверджувала, що її ініціативи в громадському житті – це не обов'язок, а радість життя), було виховання дітей у «параметрах» єврейської релігії.

Маємо підстави припускати, що в «Колі єврейських жінок», попри задекларовану в його програмних документах аполітичність, вирували політичні пристрасті. Принаймні, про це промовляє факт виїзду Д. Карлової до Палестини (1935 р.) – свідчення того, що члени цього, як і інших товариств єврейок, не спромоглися уникнути дискусій з кардинального для нації питання – відродження національної держави.

Незважаючи на від'їзд Д. Карлової, товариство продовжило свою активну діяльність під керівництвом Хенріки Шрейберової. У 1937 р. воно реалізує ідею створення постійно діючих опікунських закладів для дітей працюючих матерів. Один з них, що налагодив патронат над 90 дітьми, того ж року постав у Львові. Прагнучи забезпечити дітям оптимальні умови життєдіяльності, активісти прикупили для дівчат-сиріт імені Рози Мельцерової звернулися до львівського воєводи з проханням надати для проведення ремонтних робіт фінансову допомогу в розмірі 9000 зл.²⁰. Товариство активно провадило свою діяльність на території Львова та Львівського воєводства до 1939 р.

З-поміж єврейських організацій, що діяли на західноукраїнських землях, було чимало тих, котрі приділяли особливу увагу питанням благодійності, опіці сиріт, незаможних і хворих. Такий стан справ зумовлювався соціокультурними традиціями юдеїв. Адже прояв опіки над ближнім був властивий представникам цієї релігії з давніх часів. У кожній сім'ї дітей навчали давати бідним «цдаку» (походить від слова «цедек» – справедливість) – милостиню²¹. У Талмуді неодноразово наголошується на обов'язку підтримувати збіднілого (як єврея, так і «прибульця, іноплеменника»): «Корми бідних іноземців нарівні з бідними євреями; доглядай за бідними язичниками нарівні з єврейськими хворими; ховай померлих язичників нарівні з померлими євреями»²². Цими приписами послуговувались і єврейські товариства, котрі функціонували в Другій Речі Посполитій.

Виникненню благодійних товариств у єврейському середовищі сприяла пауперизація – результат Першої світової війни, а згодом – наслідок економічних негараздів (зокрема, криз) у Другій Речі Посполитій.

У Східній Галичині епіцентром діяльності благодійних організацій був Львів. У цьому місті діяли: «Комітет опіки над єврейськими сиротами», «Центральний комітет допомоги», «Єврейська робоча кухня для бідних євреїв і нужденних робітників», «Спілка єврейських жінок на допомогу школярам єврейських сімей», «Малбіш арумім» та багато інших.

У 1922 р. у Львові було засновано спілку єврейських працюючих жінок під назвою «Юдіта». Ініціаторами її створення були члени партії сіоністів-соціалістів «Поалей Ціон» Марія Штейн, Лея Рейснер та Елена Морген-

штерн²³. Метою даної спілки був захист національних та соціальних інтересів єврейських жінок шляхом підвищення їхнього загальноосвітнього рівня. Задля цього створювались школи працюючої молоді. Всі учасниці «Юдіти», а їх станом на 1929 р. у Львові налічувалось 108 осіб здійснювали волонтерську роботу. Вони відвідували багатодітні сім'ї, надавали допомогу хворим та немічним. «Юдіта» завершила свою діяльність у 1939 р. з приходом радянської влади.

Характерною ознакою значної частини єврейських жіночих благодійних організацій є аполітичність і, зокрема, невизначеність щодо сіоністської ідеї. Так, напр., у звіті від 22 вересня 1938 р. «Товариства єврейських жінок допомоги убогим хворим» у м. Бжозов Львівського воєводства зазначено, що до його складу входить 110 учасниць, 50% з яких позиціонує себе сіоністками, а 50% – аполітичними²⁴. Такими, що позиціонували себе поза політикою, були товариства: Єврейське товариство милосердя в м. Дрогобичі «Бет Йозеф Метзес», «Коло товариства єврейських жінок ім. Рахель» у м. Мостиська, «Товариство єврейських пань милосердя» в Самборі, «Союз єврейських жінок Східної Галичини» у Львові.

Антиєврейські погроми, активне поширення антисемітизму в Польщі, а також агітація сіоністів спричинили виїзд євреїв до Палестини, де вони сподівалися відродити свою національну державу. Так, напр., у 1937 р. Польщу залишило близько 160 тис. євреїв²⁵. Значна частина з них – молодь, яка пройшла відповідну підготовку. Найактивніше з-поміж жіночих організацій це завдання реалізовувало WIZO. Водночас задля підготовки тих, хто прагнув виїхати на Близький Схід, створено сіоністську організацію молоді «Ссхва». Один з її осередків упродовж 1926–1939 рр. діяв у Львові.

Досить поширеним явищем громадсько-політичного життя євреїв у Польщі була участь жіноцтва у спортивних товариствах, котрі вважали фізичне здоров'я нації запорукою успіху у відродженні власної держави. На території Польщі у міжвоєнний період найбільшою популярністю користувалось єврейське гімнастично-спортивне товариство «Маккабі» (міжнародна єврейська спортивна організація, названа на честь історичного героя єврейського народу Іегуди Маккавея). Витоки цього товариства сягають XIX ст., коли з поширенням сіоністської ідеології групи єврейської

молоді почали створювати гімнастичні клуби, вбачаючи у фізичному оздоровленні єврейського народу запоруку успіху для реалізації сіоністського ідеалу. Вперше такий клуб виник у 1895 р. в Стамбулі. Перша аналогічна інституція у Варшаві закладена в 1915 р.²⁶. Польська дослідниця Т. Дроздек-Малолепша у праці, присвячено жіночому спорту нацистщини у міжвоєнній Польщі, зазначає, що в 1929 р. «Makkabi» стає частиною світового спортивного товариства²⁷.

У 1928 р., з ініціативи Міри Якубовіч, у Варшаві постало «Об'єднання єврейських жіночих спортивних товариств». Основою його роботи була підготовка інструкторок, проведення фізичних тренувань молоді, змагань, туристичних походів, пропаганда заняття спортом. Жіночі єврейські організації спортивного характеру не були індиферентними до національного питання. Так, у статуті місцевого осередку «Makkabi» в м. Рівне (1926 р.) зазначено, що товариство має проводити активну пропаганду відродження єврейського народу²⁸.

Широкий спектр єврейських жіночих організацій дозволяє диференціювати їх за напрямками діяльності на культурно-освітні, благодійні, спортивні. Але такий поділ є умовним. Адже, напр., WIZO вела як суспільно-політичну роботу (хоч програмними документами позиціонує як аполітична), так і займалася благодійними, культурно-освітніми та релігійними питаннями. Аналогічна ситуація була й з багатьма іншими організаціями.

Водночас констатуємо те, що спектр єврейських жіночих товариств і організацій відображав ті політичні полюси (сіонізм – територіалізм, прибічники плекання культури євреїв на світських та ортодоксальних засадах), які були властиві єврейському національному табору загалом.

Важливу роль у суспільно-політичному житті всіх націй, що проживали в Другій Речі Посполитій і євреїв зокрема, відігравала періодична преса. Той її сегмент, що видавався жіночими організаціями, мав за мету віддзеркалювати події жіночого руху, пропагувати останній і, тим самим, стимулювати його розвиток. Єврейська періодика виходила трьома мовами: івритом, їдишем, польською²⁹.

Серед жіночих видань найбільш популярним був феміністичний тижневик «Ewa» (редактор – Пауліна Апеншлак), який впродовж 1928–1933 рр. видавався польською мовою у

Варшаві. Вибір саме останньої зумовлювався прагненням редакції здобути не тільки єврейську читацьку аудиторію.

Дописувачі «Ewy» наголошували на імперативі досягнення правдивого рівноправ'я жінок та чоловіків (в одному з номерів наведено твердження, згідно з якими «утопічний сіонізм, як і утопічний соціалізм чи комунізм, закладав рівноправність жінок і чоловіків»)³⁰. Популярною темою була пропаганда здобуття жінками професійної освіти задля досягнення ними фінансової незалежності. Водночас епіцентром уваги тижневика «Ewy» було становище єврейського жіноцтва в Польщі та Палестині.

На початку 1930-х років, із поширенням антисемітських настроїв у Польщі, «Ewa» активно засуджувала ті польські жіночі товариства, котрі відкрито не критикували зростання міжнаціонального напруження в країні. Тижневик, котрий ніколи не протиставлявся польській державності, перестав видаватися в 1933 р. внаслідок фінансових труднощів. Проте, незважаючи на нетривалий період існування, він відіграв важливу роль у розвитку єврейського жіночого руху в Другій Речі Посполитій.

Щоденним супутником громадсько-політичного життя не лише євреїв Галичини, але й поляків була, газета «Chwila», яка виходила у Львові в 1919–1939 рр. У 1930 р. газеті з'являється щотижнева рубрика «Голос жінок» [6]. Важливу роль у популяризації жіночого руху брали також: «Drogі kobiece», «Kobieta nowa» – видавалася Союзом єврейських жіночих спортивних товариств, «Kobieta», що виходила у Вільно впродовж 1925 – 1933 рр., «Glos kobiet» – варшавський місячник, перше число якого вийшло у 1925 р.

У 1930-х рр. становище єврейського населення у Другій Речі Посполитій погіршується. З-поміж причин цього – загострення міжнаціональних взаємин на тлі світової економічної кризи. Українсько-єврейські стосунки в 1930-х рр. також ускладнилися: в цей час, поряд з антиєврейськими виступами поляків, у пресі зафіксовано й антиєврейські ексцеси, що вчинені українцями³¹.

Не залишалися осторонь боротьби з антисемітизмом і єврейські жіночі організації. 13 травня 1933 р. у Львові проведено зібрання єврейського жіноцтва (участь в якому брало 400 осіб) проти переслідування євреїв у Німеччині. Ініціаторами зібрання стали WIZO і Kolo kobiet zydowskich. Діна Карлова заявила

про недопустимість переслідування євреїв, котрі за свою тривалу історію постійно піддавались насильству. Д-р Сесилія Клафтен закликала світову громадськість підтримати євреїв. Д-р Стефанія Біелерувна емоційно промовляла на цьому форумі: «Євреї гинули за свою польську вітчизну, тепер вона має їм допомогти»³².

Наприкінці 1930-х рр. не стояли осторонь підготовки на випадок війни і єврейські жіночі організації. Так, наприклад, львівський осередок «Союзу єврейських жінок» у 1939 р. створив курси протиповітряної оборони; членкинь навчали першої медичної допомоги, опіки над дітьми, організації праці і господарства у військовий час³³.

Отже, єврейські жіночі організації – вагома складова громадянського суспільства Другої Речі Посполитої. Об'єднуючи в лавах осередків «своїх», вони мали сприяти емансипації жіноцтва, а водночас зосередили зусилля членкинь на розв'язанні найактуальніших завдань, що поставали перед євреями як однією з національних меншин у Польщі. Одночасно ті жіночі організації єврейок, котрі сповідували сіонізм, суттєво прилучилися до боротьби за відродження національної держави в Ерец-Ізраель.

¹ Hon M. Iz kryvdoiu na samoti. Ukrainko-yevreiski vzaïemny na zakhidnoukrainskykh zemliakh u skladi Polshchi (1935 – 1939) / M. Hon. – Rivne: Volynski oberehy, 2005. – 191 s.

² Lentokha B. «Chwila – hazeta lvivskiy yevreiv» / B. Lentokha // Chasophy Yi. – Lviv, 2008. – № 51. – [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.jl.lviv.ua/n51texts/melamed6.htm>.

³ Kozherod O. Yevreiski zhinky Ukrainy u sionistskomu rusi: 1921 – 1929 rr. / O. Kozherod // Hrani. – № 3 (77) – Dnipropetrovsk : Dnipropetrovskiy nats. un-t, Tsentr sots.-polit. doslidzhen, 2011. – S. 16 – 21.

⁴ Khonyhsman Ya. Blahotvorytelnost evreev Vostochnoi Halysy / Ia. Khonyhsman – Kyev, 2002. – 82 s.

⁵ Czajkowski T. Związek Kobiet Żydowskich i Ochronka-Przyhodnia «Ognisko» / T. Czajkowski // Scriptores. – 2003. – № 2. – S. 149 – 152.

⁶ Lisek J. Jidysz ginacy jezyk kobiet // Pismo feministyczne Zadra / J. Lisek – № 1 – 2, 2000. – S. 16 – 17.

⁷ Drozdek-Maáolepsza T. Sport kobiet mniejszosci narodowych w Polsce w latach 1919–1939 // T. Drozdek-Maáolepsza / Prace Naukowe Akademii im. Jana Dáugosza w Czestochowie, Seria: Kultura Fizyczna, 2009. – z. VIII. – S. 75 – 88.

⁸ Zashkilniak L. Istoriia Polshchi: Vid naidavnishykh chasiv do nashykh dniv / L. Zashkilniak, M. Krykun. – Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 2002. – S. 459.

⁹ Hon M. Zabezpechennia prav etnichnykh menshyn u druhii Rechi Pospolytii / M. Hon // Filosofiia. Pedahohika.

Suspilstvo. Zbirnyk naukovykh prats RDHU. – Rivne, 2011. – Vyp. 1. – S. 254

¹⁰ Starzynski S. Konstytucja Panstwa Polskiego / S. Starzynski. – Lwów, 1921. – T. II. – 317. – S. 45.

¹¹ Malanchuk-Rybak O. Ideolohiia ta suspilna praktyka zhinochoho rukhu na zakhidnoukrainskykh zemliakh KhIKh – pershoi tretyny KhKh st: typolohiia ta yevropeyskyi kulturno-istorychnyi kontekst / O. Malanchuk-Rybak. – Chernivtsi : Knyhy – XXI, 2006. – S. 134.

¹² Zashkilniak L. Istoriia Polshchi: Vid naidavnishykh chasiv do nashykh dniv / L. Zashkilniak, M. Krykun. – Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 2002. – S. 449.

¹³ Malanchuk-Rybak O. Ideolohiia ta suspilna praktyka zhinochoho rukhu na zakhidnoukrainskykh zemliakh KhIKh – pershoi tretyny KhKh st: typolohiia ta yevropeyskyi kulturno-istorychnyi kontekst / O. Malanchuk-Rybak. – Chernivtsi: Knyhy – XXI, 2006. – S. 134.

¹⁴ Lvovskoe vovodskoe upravlenye. Obshchestvenno-polytycheskyi otdel. Podotdel po delam tovaryshchestv. Delo o rehystratsyy yevreiskoho kruzhka zhenshchyn vo Lvove. 13 marta 1933 h. – 24 fevralia 1939 h. – Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali DALO), f. 1, op. 53, spr. 928, ark. 35.

¹⁵ Czajkowski T. Związek Kobiet Żydowskich i Ochronka-Przyhodnia «Ognisko» / T. Czajkowski // Scriptores. – 2003. – № 2. – S. 150.

¹⁶ Rovenskoe povetovoe starostvo. Perepyska s Volynskym vovodskym upravlenyem y soiuom evreiskykh zhenshchyn o rabote profsoiuzov obshchestv y kooperatyvov. 10 oktiabria 1924 h. – 10 maia 1938 h. – DARO, f. 30, op. 18, spr. 866, ark. 7.

¹⁷ Elektronnaia evreiskaia entsyklopedyia – Rezhym dostupu –

¹⁸ Zyd. Młodzież akademicka deklaruje swoja pelna gotowosc // Chwila. – 1939. – 2 kwjetnia. – S. 1 – 2.

¹⁹ Lvovskoe vovodskoe upravlenye. Obshchestvenno-polytycheskyi otdel. Podotdel po delam tovaryshchestv. Zvit Tsentralnogo biuro yevreiskykh zhinok dlia pratsi v Palestyni VIZO u Lvovi pro diialnist za chas vid 12.11.1930 do 18.11.1931rr. – TsDIAL, f. 502, op. 1, spr. 3, ark. 1–2

²⁰ Lvovskoe vovodskoe upravlenye. Obshchestvenno-polytycheskyi otdel. Podotdel po delam tovaryshchestv. Delo o rehystratsyy yevreiskoho kruzhka zhenshchyn vo Lvove. 13 marta 1933 h. – 24 fevralia 1939 h. – Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (dali DALO), f. 1, op. 53, spr. 928, ark. 54.

²¹ Khonyhsman Ya. Blahotvorytelnost evreev Vostochnoi Halysy / Ia. Khonyhsman – Kyev, 2002. – S. 26.

²² Khonyhsman Ya. Blahotvorytelnost evreev Vostochnoi Halysy / Ia. Khonyhsman – Kyev, 2002. – S. 26.

²³ Khonyhsman Ya. Blahotvorytelnost evreev Vostochnoi Halysy / Ia. Khonyhsman – Kyev, 2002. – S. 23.

²⁴ Lvovskoe vovodskoe upravlenye. Obshchestvenno-polytycheskyi otdel. Podotdel po delam tovaryshchestv. Delo o rehystratsyy yevreiskoho tovaryshchestva zhenshchyn dlia okazania pomoshchy ubohym bolnym v Bzhozove. 1927.– 1938 hh. – DALO, f. 1, op. 53, spr. 1625, ark. 22.

²⁵ Zashkilniak L. Istoriia Polshchi: Vid naidavnishykh chasiv do nashykh dniv / L. Zashkilniak, M. Krykun. – Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka, 2002. – S. 483.

²⁶ Lvovskoe vovodskoe upravlenye. Obshchestvenno-polytycheskyi otdel. Podotdel po delam tovaryshchestv. Zvit Tsentralnogo biuro yevreiskykh zhinok dlia pratsi v Palestyni VIZO u Lvovi pro diialnist za chas vid 12.11.1930 do 18.11.1931rr. – TsDIAL, f. 502, op. 1, spr. 3, ark. 1–2.

²⁷ Drozdek-Maąolepsza T. Sport kobiet mniejszosci narodowych w Polsce w latach 1919–1939// T. Drozdek-Maąolepsza / Prace Naukowe Akademii im. Jana Dąbrowskiego w Czestochowie, Seria: Kultura Fizyczna, 2009. – z. VIII. – S. 76.

²⁸ Lutskoe povetovoe starostvo. Perepyska s Rovenskym povetovym starostvom o rehystratsyy yevreiskoho sportyvnoho obshchestva «Makkaby». Ustav obshchestva. 16 dekabria 1921 h. – 23 dekabria 1922 h. – Derzhavnyi arkhiv Rivnenskoï oblasti (dali DARO), f. 46, op. 9a, spr. 4, ark. 7.

²⁹ Lisek J. Jidysz ginacy jezyk kobiet // Pismo feministyczne Zadra / J. Lisek. – № 1-2, 2000. – S. 16.

³⁰ Feminizm po żydowsku – [Електронний ресурс] – Режим доступу:

³¹ Sprawozdanie z zycia mniejszosci narodowych // Sprawy Narodowosciowe 1 4. – 1934 lipiec-wrzesien. – S. 475.

³² Lvovskoe horodskoe starostvo obshchestvenno-polytycheskyi otdel Podotdel tovaryshchestv y sobraniy. Delo o rehystratsyy Yevreiskoho syonystycheskoho obiedyneniya zhenshchyn hotovliashchykhsia rabotat v Palestyne – VYZO glavnoe upravleniia na vostochniui Malopolshchu vo Lvove. – 12 yaevaria 1926 r. – 5 yanvaria 1938 r. – DALO, f. 110, op. 1, spr. 156, ark. 8.

³³ Zyd. Mlodziez akademicka deklaruje swoja pelna gotowosc // Chwila. – 1939. – 2 kwjetnia. – S. 8.

УДК 94(476)«19181919»

© Володимир Фісанов
(Чернівці)

БІЛОРУСЬ У ВІРІ ДРАМАТИЧНИХ МІЖНАРОДНИХ ПОДІЙ, 1918 – 1919: ПІДХОДИ ДО ТЕМИ

У статті проаналізовані маловивчені аспекти дипломатичної активності лідерів Білоруської народної республіки у 1918 – 1919 роках. Зокрема досліджується зовнішньополітична діяльність голови Ради міністрів Антона Луцкевича під час роботи Паризької мирної конференції.

Зроблено висновок, що на перешкоді міжнародного визнання БНР була насамперед позиція держав Антанты, котрі вбачали у відродженій Польщі та країнах Балтії геополітичний «бар'єр» проти Німеччини та більшовицької Росії. І тому незалежність Білорусі вважалася політично недоцільною.

Ключові слова: Білоруська народна республіка, Польща, Україна, Антон Луцкевич, Ігнацій Падеревський, Паризька мирна конференція.

В. Фісанов
(Черновці)

БЕЛОРУССИЯ В КОНТЕКСТЕ ДРАМАТИЧНЫХ МЕЖДУНАРОДНЫХ СОБЫТИЙ, 1918 – 1919: ПОДХОДЫ К ТЕМЕ

В статье проанализированы малоизученные аспекты дипломатической активности лидеров Белорусской народной республики в 1918-1919 годах.

В частности исследуется внешнеполитическая деятельность председателя Совета министров Антона Луцкевича во время работы Парижской мирной конференции. Сделан вывод, что международному признанию БНР препятствовала прежде всего позиция держав Антанты, которые видели в возрожденной Польше и странах Балтии геополитический «барьер» против Германии и большевистской России. И потому независимость Беларуси считалась тогда политически нецелесообразной.

Ключевые слова: Белорусская народная республика, Польша, Украина, Антон Луцкевич, Игнаций Падеревский, Парижская мирная конференция.

V. Fisanow
(Chernivtsi)

BELARUS IN DRAMATIC INTERNATIONAL EVENTS IN 1918 – 1919: SOME APPROACHES

The author analyzes the lesser studied aspects of the Belarusian People's Republic diplomatic activity leaders in 1918 – 1919. The article emphasizes that today a lot of the Belarus history of early twentieth century are still little studied or simply unknown.

The article highlights the need for more detailed study of the documents and materials that are stored in the Department of Manuscripts of the Library at National Academy of Lithuania, which, without exaggeration, can be called the «Belarusian Fund». Especially interesting are those that are associated with external political projects on creation of federal structures from the Baltic Sea to the Black Sea with possible participation of Lithuania, Belarus and Ukraine.

The author thoroughly studied the foreign policy of the Council of Ministers headed by Anton Lutskevich during the Paris Peace Conference. It is emphasized that BNR representatives were almost in isolation in Paris, without having sources or even verbal support of the victorious powers. However, A. Lutskevich having expanded political activities in a number of European capitals, hoped for the possibility of diplomatic breakthrough in the Belarusian issue. The author presents comparative analysis of positions on the Belarus independence expressed by I. Paderewski, the Polish prime minister, and T.G. Masaryk, the President of Czech-Slovak Republic. Some issues of Belarusian-Ukrainian bilateral cooperation were also clarified.

It is concluded that on the way of the BPR international recognition the position of the Entente powers was very important, who saw revived Poland and the Baltic as the geopolitical «barrier» against Germany and Bolshevik Russia. Therefore, the independence of Belarus was considered politically inappropriate.

Key words: Belarusian People's Republic, Poland, Ukraine, Anton Lutskevich, Ignacy Paderewsky, Paris Peace Conference.